

"תורה צוה לנו משה, מורשה קהלת יעקב"

פסוק זה הוא ייחודי ביותר. כאשר תינוק מפתח כושר הדיבור, זהו הפסוק הראשון שמלמדים אותו לבטא (שו"ע יורה דעה, סי' רמה סעיף ו). סימן הוא שבפסוק זה נכלל הכל. (ופסוק זה הוא קודם אפילו ללימודו של התינוק לקרוא פסוק שמע ישראל! כך מוכח מסדר הדברים בגמרא. ראוי לשום לב לדבר נפלא זה). רמז יש לחשיבות זו כי סגנון הגמרא (סוכה מב.) הוא "אביו מלמדו תורה" והסבירו כי מקיימים זאת ע"י שינון פסוק זה (כן כתב רבנו תם, בבבא בתרא יד.). גם כאשר ספרו (בבא בתרא יד.) כי רבי אמי כתב ארבע מאות ספרי תורה, דבר שהוא פלאי ביותר כי אין מספיק זמן בחיי אדם לכתוב הוא בעצמו מספר כה מופלג, פיענחו את החידה באומרם כי הוא כתב פסוק זה ("תורה צוה") ארבע מאות פעם, וזה נחשב לו "כאילו" כתב ארבע מאות ספרי תורה ממש.

בפסוק זה מצאו חז"ל (סנהדרין נט.) רמז שאסור ללמד תורה לנכרים. "לנו היא מורשה, ולא להם". ועוד הדגישו ייחודו של פסוק זה באומרם (סנהדרין צא ע"ב) "כל המונע הלכה מפי תלמיד כאילו גוזלו מנחלת אבותיו, שנאמר 'תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב', מורשה היא לכל ישראל מששת ימי בראשית!". כלומר מאז בריאת העולם היא מיועדת לנו, כדברי רש"י (בשם חז"ל) על מלת "בראשית": "בעבור ישראל שנקראו ראשית; בעבור תורה שנקראה ראשית". וביאר הדבר גר"ח ולוז'ין ב"נפש החיים" (שער ד פרק יא).

בארבעה מאמרי חז"ל הנ"ל ראינו כי הוקש פסוק זה לכל התורה כולה. ונשאל, מה יש בפסוק זה שיתן לו עומק ומשמעות נפלאה יותר מהרבה פסוקים אחרים לענין הלימוד? פתרון לזה נמצא במאמרם (מכות כג: כד.) כי פרט לשתי מצוות ראשונות של עשרת הדברות, כל שאר התורה (תרי"א מצוות בגימטריא "תורה") שמענו מפיו של השליח הנאמן, משה רבנו. ובכן סמכות עליונה של כל התורה שבידינו קבלנו מפני פסוק זה. כיצד הגיע לנו אמונה כה צרופה? מבאר רמב"ם ("אגרת תימן", במהד' "אגרות הרמב"ם" מהד' הגר"י קאפח, עמ' כז) כי בני ישראל שעמדו במעמד הר סיני קבלו הוכחות כה מוחלטות ממה שהם עצמם שמעו מפי הקב"ה ב' דברות ראשונות, ולכן הבינו וקבלו עליהם סמכותו של השליח הנאמן. "וכבר הבטיח ה' יתעלה, ודי בהבטחתו, והודיענו שכל מי שעמד במעמד הר סיני, מאמתים ומאמינים בנבואת משה רבנו ובכל מה שבא על ידו, הם ובניהם ובני בניהם לדורות עולם. והוא אומרו יתעלה 'הנה אנכי בא אליך בעב הענן וכו' וגם בך יאמינו לעולם' (שמות יט, ט) עכ"ל. "לעולם" הוא כפשוטו, ויאמינו בכל מה שנאמר על ידו.

נברר כאן, מי בכלל אמר פסוק זה "תורה צוה" וכו'? הרי הפרשה מתחילה "וזאת הברכה אשר ברך משה". כלום יאמר משה על עצמו "תורה צוה לנו"? מי זה "לנו"?

עונה ספר "הכתב והקבלה" כי פסוקים ד"ה נאמרו ע"י עם ישראל, שענו במקלה לדברי משה, מפני רוב התפעלותם והתרגשותם על דברי משה בפסוקים ב"ג, ששן ושמחו על זכותם שנבחרו לשמוע דבר ה' במתן תורה עכת"ד. ולכן גם אנו בכל דור ודור חוזרים אנו על הצהרת אימונים זה בכל שנה ושנה, כאשר קוראים אנו זאת בפרשת השבוע. ובמיוחד שקוראים פסוק זה ב"שמחת תורה" לשמחת סיום השנת.

ע"י בדיקה בקונקורדנציה אנו מוצאים כי אך ורק כאן באה המלה "תורה" במשמעותה הקלאסית של "מורשתנו הרוחנית". כי כמה פעמים כתוב "תורת" בלשון סמיכות, כמו "תורת החטאת" וכיו"ב, ואין זאת משמעות "תורה" הקלאסית. ויש שלש פעמים "תורה אחת" (לגר ולתושב) ללמד על שוויון כולם לפני החק, אבל לא על משמעותה הקלאסית. אבל "תורה" כשלעצמה (כענין "מורשת"), יש רק פסוקנו. וכל שאר מקומות שכתוב "התורה", בתוספת אות ה' הידיעה, באו בעקבות פסוקנו זה שהוא בלבד לב הענין.

מהו ענין "מורשה" שבפסוקנו? ספר "הכתב והקבלה" מבדיל בין "ירושה" אל "מורשה". "ירושה" היא לקבל ממורישיו, ואין בטחון שימשיך להוריש נחלה זו לצאצאיו. אבל "מורשה" היא למסור לדורות הבאים. הרב הביא לכך הוכחות מהנאמר לענין ארץ ישראל "ונתתי אותה לכם מורשה" (שמות ו, ח) שתהיה לכם עדי עד. ולדוגמא שלילית, אמר יחזקאל (לו, ב) פורענות קשה על אויבי ישראל שכבשו את ארצנו ואחר כך התפארו (לשוא): "יען אמר האויב עליכם האח, ובמות עולם למורשה היתה לנו". ענינו שחשבו שתהיה בידיהם לדורות עד. וכן פירוש המלה ביחזקאל (יא טו).

נביא ראייה להסבר של "הכתב והקבלה", כי אמרו חז"ל על תורה "שאינה ירושה לך" (אבות, סוף ב) וכיצד כתוב כאן "מורשה"? אלא ענינו שקשה לאדם לרכוש את התורה. אבל אחרי שעמל וטרח, והיא כבר מושגת לו לפי שיעורו הוא, יש סגולה שיש כשרון בידיו למסור לאחרים (עיין בבא מציעא פה ע"א, "תורה חוזרת לאכסניא שלה"). אבל "היורשים" צריכים אף הם להתייגע ולהתאמץ בכל כוחם. ודבר זה מפורש בירושלמי (בבא בתרא פ"ח סוף ה"ב) "כל מקום שנאמר 'מורשה' לשון דיהא" (דוהה). שאלו אותו והרי גם על תורה כתוב כך? ענה להם כי רק אחרי שהאדם עמל, הוא ימצא אותה. פירש שם "פני משה": "מה שייך לשון 'דיהא' (דוהה) על התורה? אלא בתחילה כשבא להתעסק וללמוד בתורה, כמה וכמה ספקות יבואו לו, ואינו מבין על בוריה. ואחרי שהוא יגע בה הרבה, הוא מוצא את כולה עם טעמה ונימוקה" עכ"ל. (ואפשר שדרשו לשון "מורשה" ריש ועוני. כלומר אין בה הצלחה מיידית).

בפירושו של מהר"ם רוטנברג (מובא ב"תורת חיים", מהדורה מהודרת של חומשי תורה, של מוסד הרב קוק) כתב על פסוקנו: "לומר שהתורה אינה ירושה לבוא לאדם בנחת. אלא צריך אדם לטרוח אחריה ולעסוק בה יומם ולילה ולהגות (לעיין) בה" עכ"ל. ודבריו מבוססים על הירושלמי הנ"ל, והקדים בזה את דברי "פני משה" בפירושו.

בתחילת דברי מהר"ם רוטנברג הנ"ל הוא מוצא כי מלת "מורשה" מופיעה רק ב' פעמים בתורה. בפסוקנו, וכן לענין ארץ ישראל (שמות ו, ח). וגם "בעל הטורים" על התורה ציין יחודיות זו. אף אנו נאמר כאן, כי כמו שצריכים לעמול ולהתייגע על נחלת התורה, להבין אותה ולזכור אותה, כן צריכים לעמול ולהתייגע על נחלת ארץ ישראל, להשיג אותה ולאחוז בה לבל יתפשו אותה זרים מידינו. היא אמנם לנו "ירושה" מאבותינו (ירושלמי הנ"ל) אבל היא לשון "דיהא" (דוהה) כלומר לא באה לנו בקלות. אבל היא לנו "מורשה" לדורות.

והדברים אקטואליים לזמננו ולמצבנו. נתחזק בשתי המורשות שלנו, תורה וא"י.